

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

49864987

4988

2

L-85

2010

10001

1-1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆՈՆԱՅ

Ս. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՅԱՐԱՆԻՆ

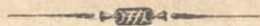
ՈՐ Ի ԶՄԻՒՆԻՒԱ

ԸՆԴ

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՍԱՐԿՈՍԻ ԱԳԱՐԵԿԵԱՆ

Ի 1857 Յ-նի 17 Պիլ 1858 Յ-նի 1

ԶՄԻՒՆԻՒԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՂԱՐՑ ՏԵՏԵԱՆ

1858

63435-wh

10944-52
2

Տ Ե Ա Ր Ք

Ձեզ մէջ ծնելու բարեբաղդ ըլլալով, պատիւ համարեցի ինձ, Օ միւռնիոյ Ս. Մեսրոպեան Ազգային վարժարանին տնօրէնութիւնը՝ և ձեր հարազատ որդւոց դաստիարակութիւնը ինձ յանձնելու առաջարկութիւնը: Եւ անցեալ տարի ազգային պատուական Տեարց իշխանաց համակամ հրաւիրմանէն՝ անոնց վարժարանին հեշտ ընթացք մը տալու խոստմանէն, աս նուիրական պաշտօնիս ազգիս մէջ ունեցած ամենածանր դժուարութեանց չնայելով, վարժարանիս Տնօրէնութեան պաշտօնը ընդունելու յանձնառու եղայ, քաղաքակցացս պատանեկաց օգտակար ըլլալու դիտաւորութեամբ: Եւ ան ատեն զինքս իսկ և իսկ երջանիկ համարեցի տեսնելով որ կենացս օրերը իմ ազնիւ արենակցացս պիտանացու ըլլալու պիտի գործածուին, բայց դժբաղդաբար եռանդս և փափաքս միջոց ու կարողութիւն չկրցան ըլլալ վարժարանիս յառաջադիմական և յարատեական ընթացքին. անյադժեքի արգելք յանդիման ելան. թէսլէտե հայկազն պատանեկաց դաստիարակութեան յարնչական քանի մը տեղեկութիւնք ունեցած ըլլամ, և եռանդալից սիրտ մը ազգիս պատանեաց բարօրութեան համար: Սակայն երկու ամսոց պէտք ունեցայ վարժարանիս այլևայլ հանգամանաց վրայ տեղեակ ըլլալու. և նոյնչափ մ'ալ ներքին ուղղութեան կանոնաւոր ընթացք մը տալու: Օրագիրս շինեցի, և զան ի գործ դնելու համար՝ հարկ դատեցի սպասել և անոր ընթաց-

բը զննել. տարի մ'անցաւ, և ահա աս երկար միջոցէս ետև, պատշաճ կը դատիմ սյսօր իւրոյ ընծայել վարժարանիս կանոնները, որոնք արդէն տարիէ մը հետէ թէպէտև բոլորովին չէ՛ բայց մասամբ կամ որոնք որ իմ կարողութենէս կախում ունէին՝ ի գործ դրուեցան:

Բայց որպէս զի աս գործս կարևոր և հաստատուն ըլլայ, պէտք է, Տեառք իմ, ձեր պաշտպանութեամբ և գործակցութեամբ ապահով ըլլայ, և բուն իսկ Ազգային հոգին հիմն ըլլայ իր սկզբանց, առանց որոյ անհնար է ազգիս մէջ հրապարակական Գաստիարակուէ կայանք ըլլալ:

Արդ՝ տեսնենք որն է աս ամենակարևոր գործակցութիւնը աս տեսակ հաստատութեանց համար, ան է՝ որուն վրայ պիտի խօսիմ, և որն որ խօսքիս սկզբնական նիւթը կը կազմէ, և որն է՝ ան ազգային հոգին հիմն սկզբանց, ան է՝ որուն վրայ հաստատուած են Սուրբ Սեբրտպեան ազգային վարժարանիս կանոնները:

Ուստի Արդարութիւնն ու Ղշմարտութիւնը գլխաւոր հիմն գնելով պարտաորուէցս՝ Ազգս և Կրօնս ալ հոգւոյս գլխաւոր յուզմանց սկզբունք, յանձնառու եղայ ինձ յանձնուած սրաշտօնին, և ամբողջ տարի մը վարեցի զան: Եթէ մասնաւոր ակնածուիք զիս աս կարգէս մուրեցուցեր են՝ առոյգ հասակիս տկար հանճարոյն արգասիքն է, իսկ թէ որ արժանաւոր ծառայուի մը ըրեր եմ Ազգիս՝ հայրենասէր հոգւոյսն է:

Մեծ Ձեր Պատուականութեան

Աննամեծ Պատկառանք

Աննախանարհ և Անձնամուէր Ճառայ

Սարիս Ալեքեիեան

Օմիւռնիս, 1858 Յուլիս 1

Խ Օ Ա Ք

ՅԱԼԱԳՍ ՀՐԱԳԱՐԱԿԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՂԵՐՉ

Ըստ Գրքի Հայոց որ Դ Օ Գրքիս

ՎԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ հիմն ամեն ընկերական միաբանութեանց, ծնաւ և տարածեցաւ տակաւ առ տակաւ աշխարհիս մէջ, երբ մարդիկ սրտերնուն մէջ Աէր զգացին: Այս երկնային ազգեցութենէն՝ ակն անսպառելի ամեն առաքինական բարուց և ազնուական գործոց, Վաստիարակութեան արուեստը, թէոր կարելի է ըսել, յառաջ եկաւ, և մեր նախահարբ աստուրք և աստուածային զգացմամբ մեծցուցին և կրթեցին իրենց որդիքը. բայց այլևայլ ժամանակ աս ճրջմարիտ դաստիարակութիւնը այլևայլ փոփոխութեանց ենթակայ եղաւ. և քանի գնաց՝ մարդկային կրից առաջին գործիքն եղաւ. մարդ ուղեց զմարդն իրեն համար կրթել. գծձեց, նուաստացուց զան նենգական միջոցներով և յաջողեցաւ. մարդս տկար և անզոր՝ վանուելով մարդկային ընկերական ծոցէն, վատ գերի եղաւ, և չարազեաց կրից ամեն տառապանաց համբերութեամբ հնազանդեցաւ:

Այսպէս մարդկային ազգին մէկ փոքր մասը տէր եղաւ մարդկանց ամենամեծ մասին, զորոնք սկսաւ ան առենէն իբրև անարգական գործիք իր կրից ճառայեցնել. այսպէս եղան նախնի պետութիւնը. բայց Աստուած չուղեց այսպիսի հրեշներ մնայ աշխարհիս վրայ, նորոգեց աշխար-

հըս ընկերութիւններով, և անոնց ծոցէն՝ հայ-
րենասիրութեան ազգումն յարոյց . աս երկնա-
յին հուրը մարդկանց սրտին մէջ բորբոքելով,
անոնց զգացուց հրապարակական դաստիարակու-
թեան հարկաւորութիւնը :

Այս ճշմարտութիւնս ճանչցող առաջին ազ-
գերն եղան Ագիտացիք և Պարսիկք . Ագիտ-
տոսէն Յունաստան անցաւ, և Պարսկաստանէն
Հայաստան . և անատեն տեսնուեցան աշխար-
հիս վրայ օրէնսդիրք, հրապարակախօսք, պու-
էսք, քսջք, մէկ խօսքով մարդիկ իրօք հայրե-
նասէր և անձնանուէր իրենց ազգին և կրօնին :

Յիսուս Քրիստոս եկաւ աշխարհ, բերաւ մար-
դկային ազգին խաղաղութեան կապը՝ և մահկա-
նացուաց հոգւոց երանելի անմահութիւն : Սոր-
վեցուց մարդկանց որ միայն Աէրն է սկզբնական
հիմն ամեն մարդկային օրինաց, ընկերութեց և
միսբանուէց . ճանչցան մարդիկ աս ճշմարտու-
թիւնս և սկսան յաւիտենական փառաց արժա-
նի ըլլալու աշխատիլ . կիրքերը շիջան, հետեւա-
բար աշխարհային փառասիրութիւններն ատեն
մը գաղջ մնացին . պատերազմական արուեստն
արհամարհուեցաւ, հոգևորական վարուց սէրն
ընդհանրանալով՝ մարդկային ընկերութեան բը-
նական բարքը տկարացաւ, մեղմացաւ . քաղա-
քական և ընտանեկան պարտաւորութիւնները
զանց առնուեցաւ :

Նորէն մօլորեցուցիչ բռնաւորներ առիթ գը-
տան աշխարհիս վրայ երեւան ելլալու, և իրենց
մօլորեցուցած մարդկային ազգին մեծ մասին ըս-
պառմամբ տէր եղան աշխարհիս, անհամար խեղ-
ձերու արեամբ ոռոգեցին երկրիս երեսը : ան-

հետացան հայրենիք, ջնջուեցան հասարակաց կայանք, բնաջինջ եղան ազգ և ընտանիք, և մարդկու թիւնն ատեն մը սև քօզով ծածկեց իր կերպարանքը սովալուկ և արիւնարբու հրէշից առջև :

Բայց Աստուած Եւրոպիոյ խորշերուն մէջ քանի մը ժողովուրդ պահեց Վրիստոսի սիրոյն կապով միացած, որոնք սրտերնուն մէջ Ս. Եւետարանի սկզբունքներն ունենալով, դարձուցին աչքերնին դէպ 'ի Արեւելք, ուսկից քրիստոնէութենէն իրենց լոյսն ու մխիթարանքը կրսւ պասէին. աս անհուն ջահն սիրուեց իր լոյսը աս ազգաց վրայ, որոնք ան քրիստոնէութեան լուսին հոգւով՝ ազգ, հայրենիք, պետութիւնք կազմեցին. գրեթէ Եւրոպա բարգաւաճելէն ետեւ՝ աշխարհիս ալ բարոյական տէրն եղան, և իրենց փառքը, զօրութիւնը, մեծութիւնը, լուսաւորութիւնը, և քաղաքակրթութիւնը յառաջադիմութեան վերջին ծագը հասցուցին :

Իսկ ինչ ըրին ան քանի մը մարդկանց խումբերը, որոնք Ասիոյ գաղաթները մնացեր էին. ոմանք դերի և հպատակ նուաճեալ՝ բռնաւորաց տակ ապրեցան, ոմանք ալ զանց առնելով իրենց քաղաքական պարտաւորութիւնները՝ ճշգնողական կեանք մը վարեցին. ուստի կորուսին հայրենիք, կորուսին ազգ, կորուսին կրօն և լեզու. հազիւ հազ կարող եղան քանի մը սերունդ թողուլ յիրօւցան Փօքք Ասիոյ լեռանց ստորոտը : Ահա, Տեաքք իմ, աս սերունդն է որ աս օրուան օրս մեր Հայոց Ազգին նորէն ծնելուն սկիզբ պիտի ըլլայ :

Այս, տեսաք իմ, մենք ենք ան աղգին մեա-
ցորդքն, որ ստեն մը հայրենեաց դիրկը քաղա-
քակիրթ և մեծ ազգ մը կը կազմէինք, և երեք
հազար տարիի չափ Սասիս լեռան ծաղկաւէտ
պսակն եզանք: Ի՞նչ բարիքներ չըրին մեր նախ-
նիք հայրենասիրութե՛ն հոգւով, սրչափ երևելի
և մեծամեծ գործեր չգործեցին Սեծն Տրդատ
և Սուրբն Գրիգորիոս քրիստոնէութեան կրօնին
սիրով. բանի՛ ազգօգուտ կայանքներ չհաստատեց
Սեծն Ներսէս Պարթևն: Ալեւի զարմանալին՝
միթէ մեր գրականութիւնն իսկ Սուրբ Ալեա-
տարանին եռանդալից սիրոյն պարտաւոր չէ՞նք:
Լքինային և անմահական սէր, որ մեր նախնի-
քն մոլեռանդութեան անհնարին հարուածներէ
պահպանեց. շատ և շատ անգամ օրինաւոր եղ-
բայրսիրութեամբ միացուց ազգը, Ստանեաց,
Արաբացուոց, Թաթարաց թէ՛ մոլորական աղան-
դոց յարձակմանց դէմ, և թէ՛ անոնց անյադ
աշխարհակալութեան ասպատակութեանց դէմ
արիութեամբ դէմ դնելու: Այս, տեսաք իմ,
մեր նախնեաց քրիստոնէական կրօնին վրայ ունե-
ցած սիրոյն համար՝ թափած արեանց պարտա-
ւոր ենք մենք, առ օրուան օրս մեր հութիւնը,
և տակաւին կը վայելենք անոնց մեզ աւանդած
կրօնը, լեզուն, յիշատակները, և նոյն կրօնը,
նոյն լեզուն է զմեզ ազգ մը ձևացնողը:

Արդ՝ ջանանք արթնցնել սրտերնուս մէջ առ-
երկնային ազգումը, թող մեզ օրինակ ըլլան
մեր նախնեաց Գրոց մէջ յիշատակաւած երևելի
իրերը, թող մեր սրտերուն մէջ սրբազան ուխտ
մը լռիկ մեջիկ բողբոջի, անձնատուր ըլլանք հոգ-

չով, մաքով և մարմնով դաստիարակութեան մեզ բացած գրկոյց, ան մինակ կրնայ երջանիկ ընել մեզ, ան մինակ մեր դիտաւորութիւնները, մեր միտուինները կրնայ ուղղել, և որպէս զի ամէն բանէ յառաջ հայրենասէր ըլլանք սիրով, կրիւք, և հարկաւ, ճճել տանք մեր որդւոց իրենց մօրը կաթին հետ ազգին և կրօնին սէրը. խելահաս եղած ատեննին՝ չունենան ուրիշ բան իրենց դաստիարակութեան սկզբունք, հապա միայն կրօն ու լեզուն, այս սէրն և սկզբունքը իրենց էութիւնն ընեն, միայն անոնց համար ապրին. թէ որ ազգ մը չունենան սիրելու՝ իրենք ալ չըլլան. Քսան տարեկան Հայ մը ուրիշ մարդ մը չըլլայ, հապա բուն իսկ Հայ. կարդալ սորվելով միայն իր ազգին իրերը սորվի. Տասը տարեկան՝ իր ազգին վիճակը ճանչնայ. տասներկու տարեկան՝ բոլոր ան երկիրները, ուրտեղ Հայք կը գտնուին. տասնուհինգ տարեկան՝ իր ազգին ամբողջ պատմութիւնը. տասնուվեց տարեկան՝ իր կրօնը. վերջապէս համայն աշխարհիս մէջ իր ազգին վերաբերող երեւելի գործ մը կամ հըռչակաւոր մարդ մը չըլլայ, որուն պատմութեամբ սիրտը լեցուն և կարող չըլլայ, անմիջապէս տեղեկութիւն տալ անոր վրայ.

Քսածներէս կարող էք հետեցնել, Տեառք իմ, որ օտարական ուսուցչաց սորվեցուցած ուսմունքներով չէ՝ որ կուզեմ մեր որդիքը դաստիարակուին. կանոնք պէտք են, որ անոնց ուսմանց նիւթը, կարգը, և կերպն առաջնորդեն և ուղղեն: Բուն իսկ Հայ դաստիարակներ պէտք է որ ունենանք, և թէ որ կարելի է՝ ամէնքն ալ երեւելի իրենց բարբով, իրենց ուղղամտութեամբ,

իրենց խոհեմ իմացութեամբ և լուսաւորութեամբ . բայց զգոյշ կենանք դաստիարակութեան պաշտօնը արուեստ մը ընելէն . կ'աղաչեմ, Տե՛ւրք իմ, մտադիր ըլլալու այս խնդրոյս վրայ .

Միշտ ջան յանձին ունենանք մեր վարժարանաց դաստիարակութիւնը ձրիապէս և անխտրաբար մեծատունին և աղքատին բաշխելու սովորութիւնը պահելու : Բայց պէտք է նաև մեր վարժարանաց մէջ մեր հայկազն պատանեկաց համար մարմնական կրթութեան ասպարէզ մը հաստատել . աս տեսակ կրթութիւնը, որ մեր մէջը բոլորովին մոռցուած է, ըստ իս դաստիարակութեան խիստ գլխաւոր մասերէն մէկն է, չէ թէ միայն քաջաւորջ, ուժեղ և առոյգ կազմուած տալու համար մեր պատանեաց, հասարակական մասին կողմանէ :

Թող չտանք որ մտրորութիւններ ծնին տղոց սրտին մէջ, բաւական բան ըրած կ'ըլլանք առաքինութեան համար . աս բանիս միջոցը վերջին դիւրութեամբ կ'ըլլայ հրապարակական դաստիարակութեան մէջ : Տղաքը տնդադար վարժութեան և կրթութեան մէջ զբաղեցնելով, չէ թէ ձանձրալի հրահանգներով, որոնցմէ բան մը չհասկնալէն զատ՝ ատելութիւն մը կ'ուեննան անոնց դէմ, միայն անոր համար, որ ստիպուած են մի և նոյն տեղը մնալ միշտ . հասարակական կրթութիւններով, որոնք հաճելի կըլլան իրենց . բայց չէ թէ զատ զատ և ըստ իրենց հաճոյից զուարճացնելով, հասարակական միատեղ և հրապարակաւ, որպէս զի միշտ ամենքն ալ մի և նոյն նպատակ մը ունենան, որն որ զերենք խնդրական մրցութեան դրգուէ, և որուն ամէն

քնալ միակամ գիմեն : այո է միայնիկ միջոց հայկազն պատանիքը եղբայրսիրութեան , միաբանութեան և կանոնապահութեան վարժեցնելու . և իրենց եղբարց աչաց առջև ապրելով հասարակաց հաճութիւնը ստացնելու :

Ս) անաւանդ պէտք չէ որ մրցանակներուն վարձատրութիւնները ուսուցչաց և տնօրինաց ձեռամբ տրուին պատանեկաց , հապա հանդիսականաց համամիտ դատողութեամբ և հանդիսաւոր յարգական ձեւեր տալով հասարակութեան բաղձացնել , որպէս զի ազգային հանդէս մը ըլլայ , և հայրենասէր անձինք պարտք մը համարին իրենց ներկայ գանուելու :

Բայց որչափ կարգ և կանոն դնենք հրապարակական դատախարակութեան , որուն մանրամասն հանգամանաց վրայ աս տեղս չեմ կարող երկարօրէն խօսիլ , անհրաժեշտ հարկ է պարէտք կամ պաշտպանք հաստատել , որոնց վարժարանաց տեսչական վերին մատակարարութիւնը ձեռքերնին ըլլայ :

Վ) Երջապէս , Տեարքիմ , աստեղս միայն ան կարևոր մասանց վրայ կը խօսիմ , որոնք աս տեսակ հաստատութեանց յաջողութեան և յարտունութեան կը ծառայեն , և այսչափ բաւական է ձեզ որոնց կ'ուզղեմ խօսքս :

Ա) յապիսի ոգւով ուղղենք մեր պատանեկաց դատախարակութիւնը , բարբը , սովորութիւնները , կերպերը , զտրագացնենք անոնց սրտին մէջ ազգասիրութեան և մարդկութեան սերմը , որն որ տակաւին մտրրական սկզբմամբ չէ ապականեր . Ըզգը իր եղած ձգնական և տաճնապիլք վիճակէն նորէն ծնելով , իր նոր ծննդեան տարիք կը

դրոշմէ, և տեսնելով իր դեռակիրթ ծնողաց ը-
րածը, աւելի համբերելով՝ և ս առաւել կը
շահի. կը սիրէ անձամբ իր աղօքը, կը սրաշտէ
հոգւով իր կրօնը, կը սորվի և կը խօսի իր լե-
զուն. աս է մի միայն օր մը աղօքը երջանիկ և
բարեբաստ ընելու միջոցը. իր ծոցէն՝ իր նպա-
տակը ՚ի դերև հանող կիրքերն ՚ի բաց հանելով,
աղօքն իր մէջայն հոգին, այն բարքը կը սնուցա-
նէ, որ զինքը սիրել կուտայ և նորոգուելով ինք-
նիրմէն այս իւր նոր տարիքին մէջ նոր ծնող
աղօքի մը զօրութիւնը կ'առնու:

Ի այց առանց աս զգուշաւոր ձեռնարկութեանց
բան մը չյուսանք մեր սովորութիւններէն, որ-
չափ իմաստութեամբ և որչափ հեռատեսու-
թեամբ մեր մէջը հաստատուած երևնան, ՚ի դե-
րև և ունայն պիտոր ելլեն միշտ. քանի մը վը-
նասաբեր սովորութիւններ կրնանք ուղղել ու-
րիշներ մտցընելու համար, որոնց չար հետեանքը
չենք կարող գուշակել, ասոնք են տեսարք իմ, այս
հիմնական սկզբունքներն, որոնք կարծեմ թէ ան-
հրաժեշտ են և չէ կարելի անտես առնել:

Չեմ ուզեր նաև զանց առնել խօսիլն ուս-
մանց այն եղանակ հրահանգին վրայ, որուն պար-
տաւոր ենք հետևել մեր աղօքային վարժարան-
ներուն մէջ. դիտենք մեր տղոց յարմարութիւ-
նը, յանկարծ չցատկենք զգալի իրերէն անզգալի
իրաց. տղայ մը որ կը կարգայ՝ չխորհիք, և կար-
գալով՝ չկրթուիր, հասպա բառեր կը սորվի.
պէտք է տղայ մը իր չորս դին եղած երևութից
մտադիր ընել, շուտ մը հետաքրքիր կ'ըլլայ. պէտք
չէ փութալ իր հետաքրքրութիւնը յագեցընել:
Ի՞նչ մը չգիտնայ որովհետև իրեն սորվեցուցինք,

հապա որովհետև ինք իրմէն իմանալով սորվեցաւ : Իրեն մտաց իմացութեան յարմարել խընդիր մը և թողուլ որ ինք իրմէ լուծէ : Արբէք այնպիսի ճառեր որ չեն կարող իմանալ , հապա պարզ և դիւրամբունելի , մեր գաստիարակութեան հոգին անոնց շատ բան մէկէն սորվեցընել չըլլայ , հապա արգիլել՝ որ անոնց ուղեղին մէջ միայն ուղիղ և պարզ գաղափարներ մըտնեն . թէպէտև քիչ բան սորվին՝ հոգ չէ , հերիք է որ չսխալին , ճշմարտութիւններ դնենք անոնց գլխին մէջ , միայն անոր համար՝ որ զիրենք մուտրութեանց դէմ պաշտպանեն :

Դատումն և իսելք կամաց կամաց կու գան տղոց վրայ , նախապաշարումն ամբոխին աս վերջիններէն է որ պէտք է պաշտպանել տղաքը : (Թէ որ գիտութեանց իսկ և իսկ նայելու ըլլանք՝ ան յատակ անեղր ուղիւնորի մը մէջ կը մանենք , և երբէք կարող չենք կրնար ըլլալ ազատիլ . տղոց տարիքն ալ թողուլ որ անցնի երթայ՝ պատշաճ չէ բնաւ , ընդ հակառակն՝ բաւական ատեն չունինք պէտք եղածն ընելու . մտածենք անգամ մը , թերևս կիրքեր չմտեցած , մտաւորական և իմացական տարիքն այնչափ կարճատև է որ յիմարութիւն մըն է մատղաշ տղաք դիտնական ընել . ամեն գիտութիւն , ամեն լեզու սորվեցընելով անոր , հերիք է անոնց ճաշակ տալ դանոնք սիրելու և դիւրին եղանակ սորվելու . տհաս ըստ իս իրօք հիմնական սկզբունք մը օրինաւոր գաստիարակութեան , որն որ յարմար ըլլայ մեր ազգին պատանեկաց :

Վերջապէս կը վերջացընեմ խօսքս մեր դեռահաս պատանիքը լեզուագէտ ընելու ունեցած

Չանքերնուս վրայ քանի մը խորհրդածութիւնք
ընելով . միաբերնիս այնպէս դրած ենք որ մեր
պատանիք օտար ազգաց լեզուները սորվելով՝ ի
րենց դատարարհութեան վերաբերած ամենա-
կարևոր ճիւղը կատարած կ'ըլլան . մ'ըրական
կարծիք : Փորձով իմացուած է և մենք ալ ամեն
օր կը տեսնենք , որ տասներկու կամ տասնու-
չորս տարեկան պատանիք բաց 'ի սքանչելիքնե-
րէն , երբէք կարող չեն եղած երկու լեզու խօ-
սիլ , բայց թէ որ լեզուագիտութիւնը բառա-
գիտութիւն ըլլար , ինչպէս որ շատերնիս կը կար-
ծենք , անշուշտ ան ատեն դեռահաս պատանե-
կաց համար յարմար լեզու մը կ'ըլլար , բայց ա-
մեն մէկ լեզու իր առանձին ձևերն ունի , աս
ձևերը ազգաց բարուց բնութենէն յառաջ ե-
կած են . և աշխարհիս ամէն ազգաց լեզուն իր
բարուց փոփոխութենէն կախում ունի , և զան
ազգին բարուց հետ կը պահէ և կը փոխէ : Տը-
շայ մը սովորութեամբ սորված միայն մէկ լեզու
մը գիտէ , որ է իր մօրմէն սորված լեզուն . եր-
կու լեզու սորվելու համար՝ պէտք է իմաստներ ,
միաբեր , խօսքեր , իրար հետ համեմատելու ,
դատելու կարող ըլլայ . ամեն բառ տղու մը հա-
մար հազար ու մէկ տարբեր նշաններ ունի :

Բայց պիտի ըսուի ինձ թէ շատ լեզուներ կը
խօսին մեր փոքր պատանիք . ես չեմ տեսած ,
և տեսածս իրենց ռամկական լեզուն էր , որն որ
Պռանսերէն կամ Յունարէն համանշտն բառե-
րով կը խօսուէր : Բառեր և խօսքեր իրար հետ
կարկտելով , գրեանց մէջէն քանի մը խօսք քա-
ղելով , կը կարծենք լեզու մը խօսիլ , և ս'ըր ,
անտեղ՝ որ ոչ ունկնգիր ունինք և ոչ դատող :

Ահա մեր պատանեաց լեզուագիտութիւնը :

Մէկդի թողունք սս անպտուղ աշխատանքը մեր մատղաշ պատանեկաց վրայէն , գոհ ըլլանք միայն օտար լեզուի մը ընթերցանութեան վարժութեամբ , ջանանք մեր լեզուաւ խօսիլ , մեր լեզուաւ գրել , մեր լեզուաւ խորհիլ սորվեցընել մեր պատանեաց , և ան ատեն միայն ձեռք զարնենք ուրիշ լեզուներ խօսեցնել մեր տղոցը , երբ խորհիլ , դատել , բաղդատել գիտեն . ապա թէ ոչ երբէք կարող չենք ըլլար սորվեցնել լեզու մը կատարելապէս . ականջի վարժութեամբ սորված լեզուն տարիքն աճելով կը մոռցուի :

Ահա ասիկ , Տեաքք իմ , յառաջիկայ ճառագրաց սկզբանց վրայ հիմնելով , Օմիւռնիոյ Հայոց Սուրբ Մեորոպեան վարժարանին կանոնները 'ի գիր կ'արձանագրեմ' ի բարգաւաճումն փառաց Հայկազեան Տոհմիս և Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ , որու հոգին եղած է թէ անցած գացած դարերուն մէջ և թէ ներկային և ապառնիին ալ պիտի ըլլայ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԼԵՈՆԵՆՅ

Ս. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՈՐ Ի ԶՄԻՒՌՆԻՍ

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

Վախճան վարժարանին

Բարգաւաճումն Հայրենասիրութեան. Օրագրումն Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ. Օտաւալումն Ազգային լեզուի՝ ուսմանց և գիտութեանց միջոցաւ. Այսինքն տալ Հայկազն պատանեկաց ազգային յատուկ Դաստիարակութիւն մը, և Կրօնական, Գրագիտական, Իմաստասիրական, Քաղաքական և Նարտարագիտական գիտութեանց ճաշակը:

Վլխաւոր ուսմունք Ազգային և Վրիստօնէական Դաստիարակութեան համար:

Ազգային Գրականութիւն,

— Պատմութիւն,

— Աշխարհագրութիւն,

— Կրօն,

— Օրէնք,

— Բարք,

Վլխաւոր ուսմունք ընդհանուր Քաղաքակրթութեան համար:

Տիեզերական պատմութիւն,

Տիեզերախօսութիւն,

Իրաւագիտութիւն,

Իմաստասիրութիւն,

Վաղղ. Անգղ. Տաճ. Յուն. լեզուք:

Գլխաւոր ուսմունք ճարտարագիտութեան
համար .

Թուաբանութիւն ,

Տուճարագիտութիւն ,

Տնտեսական գիտութիւն ,

Վաճառականութիւն ,

Սկզբունք Լըկրաչափութեան ,

— Ինական պատմութեան ,

— Ինագիտութեան ,

— Ինալուծութեան ,

— Գծագրութեան .

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ .

Բաժանուն ուսմանց

Նախընթաց յօդուածին մէջ սահմանուած
ուսմունք՝ երկու գլխաւոր մասանց բաժնուած են .

Ա . Նախակրթական կամ Ստորին ուսմունք .

Բ . Աւարտական կամ Բարձրագոյն ուսմունք .

Նախակրթական ուսմունք սահմանուած են
վեց տարեկանէ ինչուան տասնուչորս տարեկան
պատանեկաց համար . Իսկ Աւարտականը տասն-
ուչորս տարեկանէ ինչուան տասնուվեց կամ տաս-
նեութ տարեկան պատանեաց համար .

Նախակրթական ուսմունքն են ,

Հանգանակ Քրիստոնէական կրօնի .

Հայերէն Քերականութիւն հանգերձ կրթու-
թեամբ արդեան լեզուի .

Թարգմանութիւն գրաբանէ յաշխարհաբան
և յաշխարհաբանէ թարգմանութեան .

10944-57

Բնթերցանութիւն և Վեղափրութիւն որ և
իցէ լեզուի մը հանդերձ Վերականական սկզբա-
մամբ :

- Սկզբունք Թուարանութեան ,
— Ազգային պատմութեան ,
— Սրբազան պատմութեան ,
— Աշխարհագրութեան ,
— Վճագրութեան :

Բարձրագոյն ուսմունքն են ,

Քրիստոնէական կրօն ,

Ազգային գրականութիւն ,

Տիեզերական պատմութիւն ,

Տիեզերախօսութիւն ,

Տումարագիտութիւն ,

Սկզբունք Իրաւագիտութեան ,

— Տնտեսական գիտութեան ,

— Իմաստասիրութեան ,

— Բնական պատմութեան ,

— Երկրաչափութեան ,

— Բնագիտութեան ,

— Բնաշուժութեան ,

— Վաճառականութեան :

Ստորաբաժանում Նախակրթական ուսմանց :

Նախակրթական ուսմունք երեք աստիճանի
բաժնուած են :

Ա. Աստիճան ուսմունք վեց տարեկանէ ինչ
ուան ինն տարեկան պատանեկաց համար ուս-
մանուած է , զոր օրինակ ,

Բնթերցանութիւն ,

Վեղափրութիւն ,

Ընթերցումն թուանշանից ,

Կրօնական հրահանգ, Հայր մեր և Հաւատամ :

Բ. Աստիճանի ուսմունք ինն տարեկանէ ինչ
չուան 12 տարեկան պատանեաց համար :

Ը. Սասն քերականութեան .

Կրթութիւն ուղղագրութեան ,

Գլխաւոր տեղեկութիւն ազգային և սրբազան
պատմութեանց ,

Չորս դրունք թուաբանութեան ,

Սկզբնական տեղեկութիւն աշխարհագրութեան ,

Կրօնական հրահանգ, Հայր մեր և Հաւատամ ,
հանգերձ թարգմանութեամբ ,

Որ և իցէ լեզուի մը ընթերցումն ու գեղադր-
ութիւն :

Գ. Աստիճանի ուսմունք տասն երկու տարե-
կանէ ինչուան տասն ու չորս տարեկան պատանե-
աց համար :

Բ. Սասն քերականութեան ,

Կրթութիւն արդեան լեզուի ,

Թարգմանութի յաշ. 'ի գրա . և 'ի գրա . յաշ .

Համառօտ պատմութիւն ազգային և սրբազան ,

Աշխարհագրութիւն ,

Կրօնական հրահանգ , Հայր մեր, Հաւատամ ,
մեկնութեամբ ,

Որ և իցէ լեզուի մը քերականութեան Ա՛մաօր :

Սոորաբաժանումն Աւարտական կամ Քարձրա
դոյն ուսմանց :

Քարձրագոյն ուսմունք երեք կամ չորս տարե-
ուան ընթացքի վրայ բաժնուած են .

Ա. տարի .

Նորտարախօսութիւն .

Բանաստեղծութիւն ,
 Տիեզերական պատմութիւն ,
 Տումարագիտութիւն ,
 Կրօնական հրահանգ Հայաստանեայց Ս. Եկե-
 շեցւոյ ,
 Ազգունք երկրաչափութեան ,
 Որեւիցէ լեզուի մը քերականութեան Բ. մասը .
 Բ. տարի .
 Պատմութիւն ազգային դրականութեան ,
 Իրաւաբանութիւն ,
 Վաճառականութիւն ,
 Տնտեսական գիտութիւն ,
 Ազգունք դրականութեան Վաղղ. լեզուի .
 Պ. տարի .
 Ազգունք իմաստասիրութեան ,
 — Բնական պատմութեան ,
 — Բնալուծութեան ,
 — Բնագիտութեան :

ՅՕԴՈՒԱԾ Պ .

Բաժանո՞ն կարգաց , Ղասարանաց , և Վանանիաց ,

Ուսմանց բաժանմանց գրութեան , ուսանողաց սիրոց կարողութեան և թուոյն նայելով , վարժարանիս ուսանողք երեք կարգի բաժնուած են , իւրաքանչիւր կարգ երեք դասարանաց ստորաբաժանելով :

Ա. և Բ. կարգերն իրենց դասարաններով՝ նախակրթական կամ ստորին ուսմանց ընթացքին կը հետեւին . Պ. կարգն իր երեք դասարաններով աւարտական կամ բարձրագոյն ուսմանց :

Իւրաքանչիւր կարգ՝ նոյնահասակ կամ աւելի

ու նուազ տարրերու թեամբ , ըստ ընդարձակութեան սրահին՝ հարիւր ուսանող կը պարունակէ :

Իւրաքանչիւր դասարան ըստ դասատուութեան ժամանակին , որ սովորաբար որ և իցէ գիտութեան կամ լեզուի մը համար մէկ ժամէն աւելի չտեւեր , 24 — 30 , կամ ևս առաւել 36 ուսանողացմէ աւելի չէ կարելի կազմել :

Ուսմանց պարագման սահմանեալ ժամանակի

Ամառն ու ձմեռ վարժարանին դռները առաւօտեան ժամը եօթին կամ եօթնուկէսին կը բացուին . ճիշտ ժամն ութին՝ դասարանաց , որ ուսմանց դասատուութեան սկիզբ է . կէսօրին դասատուութիւնը կը վերջանայ , մէկ ժամ դրպրոցին դռները դոց կը մնան . կէս օրէն ետեւ ժամը մէկին՝ դռները կը բացուին , երկուքին՝ դասարանաց և ուսմանց դասատուութիւնը կը սկսին , և չորսին՝ կը վերջանան . թէ որ ամառ է՝ աշակերտք ժամ մը հանգիստ կ'ընեն , ժամ մըն ալ իրենց ուսմանց պատրաստութեան պարապելով՝ իրիկուան ժամը վեցին կ'արձակուին . իսկ թէ որ ձմեռ կամ գարուն՝ ըստ օրերուն երկայնութեան և կարճութեան՝ իրիկուան արձակման ժամանակները կ'որոշուին :

Վարժարանին գոյ եղած ժամանակի են .

Ամեն կիրակի , և Տերունական տօն օրերը ,

Ամեն հինգշաբթի՝ միայն կէս օրէն ետեւ ,

Բարեկենդանին՝ վեց օր ,

Չատիկին՝ վեց օր ,

Իւր քառասուն օր ամառնային հանգիստ :

Առաջիկ վարժարանին դպրոցական պարտոյն ընկացը :

Սեպտեմբեր 1՝ սկիզբ դպրոցական տարւոյն .

Սեպտեմբեր

Հոկտեմբեր

Նոյեմբեր

Դեկտեմբեր

Յունուար

Փետրուար

Մարտ

Ապրիլ

Մայիս

} Առաջին եռամսեայ

} Երկրորդ եռամսեայ

} Երրորդ եռամսեայ

Ամբողջ Յունիս ամիսը հրապարակաւ հարցա-
քննութեան պատրաստութեան սահմանուած է .
Յունիս ամսոյն առաջին օրէն կ'ըսկսի հրապարա-
կաւ հարցաքննութիւնը և նոյն ամսոյն տասնու-
հինգին կը վերջանայ , և երկրորդ կամ երրորդ
կիւրակէն պարգևաբաշխութեան հանդիսաւոր
օրը ու վերջ դպրոցական տարւոյն է :

Ուսման և լեզուաց դասադասութեան սահմանելու ժամերն
օրուան և շաբաթուան մեջ :

Առաւօտեան ժամը ութէն ինչուան տասն , չորս
օտար լեզուաց դասատուուիբ կ'ըլլայ , հինգ դա-
սարանաց մէջ , ամեն լեզուաց դասատուութե
1 ժամ սահմանուած է ամեն մէկ ուսանողաց
խումբերու . ամեն մէկ լեզու ուսանողաց խումբ
բերն երկու են , առաջինը ընթերցանութեան
ու գեղարուութեան կը հետեւի . երկրորդը քե-
րականական ուսման . բաց 'ի Գազզիերէն լեզու
ուսանողաց , որոնք չորս խումբ են :

Ժամը 10էն ինչուան 12՝ Հայերէն լեզուի դա-
սատուուէ ժամանակն է վարժարանիս ընդհանուր
ուսանողաց . առ դասատուուէ ժամանակին 2 ժամ

սահմանուած է երկու պատճառաւ, նախ՝ աշակերտաց բնական հարկաւորութեանցը համար քիչ մը միջոց առնուելուն, երկրորդ՝ ամեն մէկ դասարան 30 և 36 ուսանողացմէ բաղկացած ըլլալուն համար:

Կէս օրէն ետև ժամը մէկէն ինչուան երկու՝ ուսմանց պատրաստութեան սահմանուած ժամանակն է:

Իսկ երկուքէն ինչուան չորս՝ երկու գիտութեանց դասատուութեանց. թէ որ ամառ է՝ չորսէն ինչուան հինգ՝ աշակերտք թէ իրենց բնական հարկաւորութիւնքը կը կատարեն և թէ կը հանգստանան, ժամը հինգէն ինչուան վեց՝ հետևեալ օրուան դասուց պատրաստութեան կը զբաղին, և ճիշդ երեկոյեան ժամը վեցին կ'արձակուին:

Բայց թէ որ ձմեռ է և օրերը կարճ, երեկոյեան հանգիստ չէ կարելի ընել:

Պատարտութեան խորասանկեր լեզուաց և ուսմանց շաբաթական մը ընկացիւն մը:

Հինգ անգամ Հայերէն լեզու օրը 2 ժամ	
Հինգ անգամ օտար լեզուներ	— 1 —
Մեն մէկ ուսում	
Շաբաթ մը երկու անգամ	
Շաբաթ մը երեք անգամ	1 —
Կրօնական հրահանգ շաբաթը 1 անգամ	2 —
Պծագրութիւն շաբաթը մէկ անգամ	3 —
Ժամերգութիւն հինգ անգամ շաբաթը 1	—

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ.

Վարժարանին զաստիարակութեան վրայ

Սուրբ Անտոնիոսեան վարժարանին զաստիարակութիւնը բոլորովին ազգային ըլլալէն զատ, բարոյական, մտաւորական և մարմնաւոր է՝ երեք գլխաւոր հիմանց վրայ հաստատուած, բարեպաշտութեան, ուսումնասիրութեան և քաջառողջութեան :

Վարժարանս՝ ընդհանուր աշակերտքը քրիստոնէական բարի վարուց մէջ կրթելու և մեծցրնելու նպատակաւ իւրաքանչիւր աշակերտաց վրայ հետեւեալ անհրաժեշտ պարտաւորութիւնները կը դնէ, և անոնց գործադրութիւնը կը պահանջէ իբրև առանձին և մասնաւոր պարտք իւրաքանչիւր աշակերտէն :

Սէրն՝ համայն աշակերտաց ընկերական վիճակին գլխաւոր հիմն պիտի ըլլայ :

Եղբայրսիրութեան և ընկերսիրութեան հոգին՝ իւրաքանչիւր աշակերտ գործով և արդեամբ պիտի ցոյց տայ իր վարուց ընթացքին մէջ :

Ուստի վարժարանս՝ խստիւ կ'արգիլէ աշակերտաց

Իրար հետ քէն և ստելութիւն ունենալն, կռուարար, վրիժառու և հակառակորդ ըլլալն :
Կը պահանջէ

Փոքր տղոցմէ յարգանք՝ մեծ տղոց : մեծ տղոցմէ ներողամտութիւն՝ փոքր տղոց :

Իւրաքանչիւրմէ ցաւակցութիւն, գութ, օգնութիւն՝ ընկերոջը բնական պակասութեան, մտաւոր տկարութեան կամ պատուհասուելուն վրայ :

Ար պարտաւորեցնէ աշակերտքը

Իրարու օգնել, իրարու սխալանացը ներել և իրարու թերութեանց չդիտել, լրաբեր չըլլալ, իրենց ծնողքը բոլոր սրտանց սիրել ու յարգել, իրենց խոստովանահայրը, ուսուցիչը պատուել, անոնց հնազանդել, և իրենց ընկերները սիրել:

Իւրաքանչիւր Հայկազն պատանի պարտաւոր է իր ազգը, կրօնը և լեզուն բոլոր հոգւով և իր անձին պէս սիրել:

Ամեն աշակերտք պարտաւոր են Սուրբ Օգոստին և Սննդեան՝ վարժարանիս խոստովանահայր քահանային խոստովանելու և համայն աշակերտքը և դաստիարակաց առաջնորդութեամբ սուրբ եկեղեցին երթալ սուրբ հաղորդութիւն առնելու, Տէրունական և հանդիսաւոր և ամեն Վիրակի օրեր բոլոր աշակերտք իրենց դաստիարակաց առաջնորդութեամբ սուրբ եկեղեցին երթալ, սուրբ պատարագին ներկայ գտնուիլ:

Վարժարանիս ուսմանց կրահանգիին վրայ

Վարժարանիս ուսմանց հրահանգին եղանակը համայնավարժական է, այսինքն՝ տասներկու, քսան և չորս, կամ երեսուն և վեց աշակերտաց մէկէն ուսումները կ'աւանդուին:

Սեփ զգուշութի կ'ըլլայ որ ուսմունքը աշակերտաց կարողութենէն բարձր չըլլան, երբէք խորթին և վերացեալ իմաստներով դրուածներ աշակերտաց սորվիլ չտրուիր, երբէք բարձր վարգապետական ձևեր, այլաբանական ճառեր ու խօսքեր, որոնցմէ դեռահաս աշակերտ մը քան մը կարող չըլլար իմանալ, հասկա պարզ, դիւրմբանելի և ընտանեկան ոճով. կը նայուի որ աշակերտքն աւելի խօսին, քանթէ ուսուցիչք որ-

և իցէ ուսման դաստոյտութիւն բանիւք և զքրոջ աւանդութեամբ կ'ըլլայ :

Ազգային արդեան գրաւոր լեզուն միայն կենդանի լեզուն է վարժարանիս մէջ, և որով ամեն ուսմունք ալ կը սորվուի : Աթէմաթիքական ուսմունք Վաղղիարէն լեզուաւ կրնան ըլլալ յառաջագէմ աշակերտաց :

Ամեն դասատու իր դասարանին բոլոր աշակերտաց անուանց ցուցակը ունի, որոնց մէջ իր սորվեցուցած ուսմանց դասուց օրերը, շաբաթները, ամիսները, եռամսեայ շրջանի մէջ բովանդակած նշանակուած են, իւրաքանչիւր աշակերտին բարի վարուց և յառաջագիմութեան աստիճանները թուանշաններով կը նշանակուին :

Վարժարանս՝ թէ գրագիտական թէ ուսումնական ուսմանց և գիտութեանց վերաբերեալ պէտք եղած երևելի դասական գիրքերը, աշխարհագրական պատկերներն ու ատլասները, երևելք արանց, քաղաքաց, կենդանեաց և շինուց պատկերները, աշխարհագրական, բնագիտական և բնալուծական զանազան գործիքներ ունի և պէտք է տակաւին ունենայ :

Պարտք է թէ ներքին և թէ արտաքին դասատուաց, որ և իցէ ուսումնաւ աւանդելու ժամանակ նիւթ կամ իմաստ մը, որ վարժարանիս նըպատակին կը նկատէ ինչպէս հայրենասիրական, ուսումնասիրական, բարոյական և քաղաքական խընդիր մը, աշակերտաց ու շագրութիւնը նոյն նիւթին վրայ գրաւել, պարզ և քաղցրագորոյց ատենաբանութեամբ նոյն իմաստը մեկնել անոնց :

Ուստի վարժարանս կը պահանջէ իւրաքանչիւր աշակերտէ,

Առանդարից ջանք և աշխատանք ուսմանց ,
ամեն օր ներկայ գտնուիլ իր ուսմանց դասա-
րանը , ըստ իր կարողութեան քաջ սորվիլ և
կատարել իր պարտաւորութիւնները , իր գըր-
եանց և տեսրակաց մաքուր պահելը ու միա-
տեղ ունենալը , մտադրութիւն՝ իրեն տը-
րուած դասուց , զբաղումն և աշխատանք իր
պարտաւորութեանց :

Երբէք արտաքին խօսակցութիւն , երբէք ան-
հրաման տեղէն շարժիլ , երբէք ուրիշ զբօսալի
դըքեր , օրագիրներ կամ ուրիշ դասուց զբա-
ղիլ կամ որ և իցէ խաղով պարապ ժամանակ
անցնել դասառման ժամանակ :

Սարժարանին աշակերպաց Դաշտաւղջո-Մեան վրայ :

Պէտք է ,

Մեն օր վարժարանիս սրահները , դասարան-
ները , բակերը աւլուին , փոշիները ջնջուին և
օդը մաքրուի :

Հաբաթը անգամ մը (հինգշաբթի կէս օրէն
ետոն) սրահից , դասարանաց , գրասեղանից , պա-
տուհանաց փոշիներն ու սարգերը ջնջուին , և
հարկաւոր տեղուանք մաքրուին :

Տարին անգամ մ'ալ բոլոր շէնքը սրբուի , մաք-
րուի , և փլած տեղուանք շինուի և նորոգուի :

Չմեռն օդը ջերմ և ամառը զով պահուի :

Մեն աշակերտաց մարմնոյն և հանդերձից մաք-
րութիւնը նայուի :

Երբէք աշակերտքը դատարկ ու առանձին
չթողուի :

Ահնարին աչալը լութեամբ զգուշացուի դե-
ռահաս պատանիքը մարմնաձևաս և հոգեկորոյս
մօլութենէ և անակնկալ չար դէպքէ :

Աշակերտաց շարժուածքին, նստուածքին, քա-
լուածքին կրթութեան հոգ տարուի :

Աշակերտաց բնական հարկաւորութիւնները
կանոնաւոր և ժամանակին 'ի գործ դնելարուի :

Երկայն ժամանակ խիստ լուութեամբ, անընդ-
հատ աշխատութեամբ և ուսմանց պարտաւո-
րութիւններով աշակերտաց ձանձրութիւն չտալ .
վրէժխնդրական հոգւով դան չարբուցանել և
ահարկու սպառնալիքներով չսարսափեցնել գա-
նոնք :

Աշակերտաց ներելի ըլլան օգտաւէտ խօսակ-
ցութիւնք, անմեղ զուարճալի շարժական և
ընթացական խաղերը անոնց կազմուածոց քսջա-
ռողջութեան համար :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Տ Ե .

Սորբ Ս'սրոպիան վարժարանին Բարձրագոյն Տափա-
բարութեան վրայ :

Վարժարանս՝ պէտք է ունենայ երկու կամ
չորս հայրենասէր և ուսումնասէր կամ ուսումն-
ական պարէտք կամ պաշտպանք, որոնց ձեռամբ
վարժարանին բարձրագոյն մատակարարութիւ-
նը 'ի գործ դրուի :

Պարետաց պաշտօնին ընթացքը չորս տարի շա-
րունակ պէտք է որ տեւէ :

Այս չորս պարէտքը միատեղ ազգէն ընտրու-
ած Ս'սոնաժողով մը պէտք է կազմեն վարժա-
րանին բարձրագոյն կառավարութեան պաշտօնը
վարելու համար :

Ընտրութեան ձևը հետևեալ կերպով կարե-
լի է ըլլալ ազգին ձեռամբ :

Ան Հայկազն անձը, որ ուսումնասէր և հայ-
րենասէր կամ աւսումնական ըլլալով՝ կը միացնէ

նաև ազգին մէջ ունեցած իր ընկերական վիճակին կարևորութիւնը և ազգեցու թիւնը, ազգին փառաց ու պատուոյն տենջացող ու նախանձուտ է, և միշտ իր հայկական անուան և ազգային պարտաւորութեանց հաւատարիմ մնալով, օրինակ հայրենասիրութեան եղած է, կամ ազգին կողմէն կը հրաւիրուի, կամ ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրև հետամուտ աս պաշտօնիս, և ազգային ընդհանուր ժողովքին և ազգին միաբերան հաւանութեամբ քուէով կ'ընտրուի:

Այս մասնաժողովը պէտք չէ լուծուի, ինչուան որ ուրիշ մասնաժողով մը իրեն յաջորդելու պատրաստ չըլլայ:

Թէ որ չորսէն մէկը կամ բացակայութեան և կամ տկարութեան պատճառաւ քաշուիլ կամենայ, կարող ըլլայ տեղեկալ մը Թողուլ մէկալ երեքին հաւանութեամբը:

Այս մասնաժողովին պաշտօնը պիտի ըլլայ վարժարանս՝ իւր հաստատած նպատակին ուղղակի տուանց խոտորման ուղղել անկողմնակալ պաշտպանութեամբ, անոր կանոնաց գործադրութեան յարտուութեան և յառաջագիմութեան հոգ ու խնամք տանել, և եկամտից ու ծախուց մատակարարութիւնը տնօրինել:

Մասնաժողով պէտք է ըլլայ ամեն տեղամ՝ որ հարկը կը պահանջէ:

Իայց բաց ՚ի հարկէն անհրաժեշտ պարտական է եռամսեայ քննութեան վրայ համար հարցնել տնօրէնէն, և ներկայ գտնուիլ միջանակաց բաշխման, և մանաւանդ հրապարակաւ հարցաքննութեան ունկնդիր վկայ ըլլալու:

Իւրաքանչիւր պարէտին կամ մասնաժողովի իւ-

քաբանչիւր անդամին անանձին պաշտօնը պիտի ըլլայ :

Ա. Տեսուչ և քննիչ, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ անօրէնէն համար հարցնել զաստուաց պարտաւորութեանց գործադրութիւն վրայ, ուսմանց բոտ վարժարանին վախճանին շարունակութեանը, կանոնապահութեանց ճշդութիւնը քննել, վարժարանին հարկաւոր պիտոյքը իմանալ և եռամեայ ու տարեկան հարցաքննութեան յայտարարութիւնները քննել և տեղեկանալ :

Բ. Ստատիարար և գանձապետ, որուն պաշտօնը վարժարանիս եկամտից և ծախուց հաշուեգիրքը, դրամական արկեղ պահպանութիւնը, անօրէնին, ուսուցչաց կամ որ և իցէ ծախուց վճարում պիտի ըլլայ :

Միւս երկու պարէտք գործակատար և խորհրդական պարէտք պիտի ըլլան :

Սասնաժողովին անդամները իրարմէ ոչ աւելի և ոչ նուազ ձայն պիտի ունենան, և վարժարանին նկատմամբ իրարու ստորագրութիւնը պատուելու սրբտաւոր պիտի ըլլան :

Խնդիր մը որոշելու համար պէտք է մասնաժողովը ամբողջ ըլլայ :

Խնդիրները գրով պէտք է ըլլան, և զայն վաւերացրնելու համար վարժարանիս կնիքով իւրաքանչիւր անգամ իր ստորագրութեամբը պիտի կնքէ :

Աւանց մասնաժողովին չորս անդամոց ստորագրութեան կնքուած խնդիր մը անվաւեր պէտք է համարուիլ :

Վարժարանին նկատմամբ որ և իցէ խնդիր, ա՛յ

առջարկութիւն գաղտուկ պարտ է ընել, ինչուան վաւերական որոշուիլը :

Չորս տարին անգամ մը ըստ պահանջման իրաց և ժամանակին՝ վարժարանիս սահմանադրութեան երկրորդական կանոնները կրնան փոփոխութիւն կրել և աւելի ընտրելագոյն ըլլալ նոր ընտրուած մասնաժողովին ձեռամբ :

Բայց երբէք պէտք չէ ընդհանուր ազգը ներէ որ անոր հիմնական և սկզբնական վախճանը փոփոխութիւն կրէ և այլայլի :

Մասնաժողովը երբէք լիկ անձի մը տատախանաւորութիւն պիտի չըլլայ իր գործողութեանց համար :

Բայց տարին անգամ մը ազգային ժողովը վարժարանին թէ՛ ներքին և թէ՛ արտաքին ընթացքին վրայօք տեղեկագիր մը տալու պարտաւոր է. նաև իւրաքանչիւր աշակերտին ծնողաց՝ իր որդւոյն ուսման մէջ ունեցած հանգամանքը :

Բաց 'ի սակէ՛՝ մասնաժողովին պարտաւորութիւնն է՝ նպաստ և օգնութիւն մատակարարել, Արարատեան որդւոց, որոնք նշգեհ և պանդուխտ Օմիւռնիոյ մէջ ապաստանուեր են, և անոնց բարօրուե՛ և բարեբաստուե՛ իր իմաստուն և նախահայեաց ազդեցութեամբ հոգն ու խրնամբը փոյթ հոգւոյն ունելով, ոչ ժամանակ՝ ոչ հանձար՝ ոչ միջոց խնայել. մէկ խօսքով ազգերնուս մէջ արժանաւոր և ամեն հանգամանքներով անթերի, գլխաւորապէս հայրենասիրական հոգւով քաղաքացիներ յառաջ բերել :

Մասնաժողովին անգամոց վարձատրութիւնը ուրիշ բան պիտի չըլլայ, բայց միայն յարդիւնս բերած Հայկազն բարեկիրթ պատանեաց հոյեր տեսնելն ազգին մէջ, որոց հոգւոյն բարբառը

ուրիշ բան չըլլար հապա երախտագիտութիւն, և զիրենք իբրև երկրաչէն և հայր հայրենեաց Տիգրաններու և Ներսէսներու նմանցնելով, իրենց հայր պանդխտոց Զայաստանեայց քաղցր և փառաւոր տիտղոս տալը, և իրենց օրհնութեանց հետ անկեղծ և հոգեբուղիս աղօթքներ մաղթելը ամենաբարձրելոյն Արտուծոյ:

ՅՕԴՈՒԱԾ Զ.

Վարժարանին ներքին պնդելնովեան վրայ:

Վարժարանս պէտք է ունենայ Տնօրէն մը, բուն հայ, բանագէտ և փորձառու դաստիարակութեան պաշտօնին մէջ, հմուտ և բոլորակաճ քաղաքակրթութեան, տեղեակ հայկական կրօնին, լեզուին և պատմութեան, գիտնական Հայոց օրինաց, բարուց և այլ և այլ հանգամանաց ուրուն հայրենասիրութիւնը բոլորովին անկասկած և վարքը անարատ ու զգուշաւոր ըլլայ:

Պաշտօնը պիտի ըլլայ վարժարանիս Դաստիարակապետութեան, Աւսումնապետութեան և Տընօրէնութեան ուղղութեան լիակատար գործադրութիւնը:

Վարժարանին տնօրինական պաշտօնն է, սահմանուած կանոնաց գործադրութիւնը, ներքին և արտաքին ուսուցչաց դասատուութեանց ժամանակները որոշել, գասարաններ սահմանել, ըստ կանոնաց աշակերտ ընդունել, աշակերտաց դասարանափոխութիւնն ընել, բաց ի հաստատեալ կանոնաց միօրեայ և ժամանակաւոր կարգերն ու կանոններ դնել: Վարժարանին ընդհանուր ընթացքին վրայ անընդհատ հսկել, ջան և փոյթ:

ընել անոր յառաջագիմութեան և յարատե-
ութեան համար, որոնց համար ինքն է միայն
համարատու Մասնաժողովոյն :

Վարժարանին Աւսումնապետական պաշտօնն է,
սահմանուած ուսմանց հրահանգն ի դորձ դնել,
ներքին և արտաքին ուսուցչաց ցոյց և տուն
տալ հրահանգելի ուսումները, դասերը, քաղե-
լու գրեանքը, դասատուութեան եղանակը,
քննել ուսուցչաց օրական, շաբաթական և մի-
ամսեայ և եռամսեայ ցուցակները, անձամբ
ընել ընդհանուր աշակերտաց եռամսեայ քնն-
ութիւնը և իւրաքանչիւր աշակերտի ըստ ար-
ժանւոյն մրցանակներն որոշել, եռամսեայ քնն-
ութեան յայտարարութիւնը և իւրաքանչիւր
աշակերտի յառաջագիմական փորձերը ներկայ-
ացնել Մասնաժողովոյն, որոնց համար ինքն է
համարատու :

Վարժարանին Վաստիարապետական պաշտօնն
է, ուսուցիչ դաստիարակաց պարտաւորու-
թիւնները սահմանել և անոնց ամենակատար
գործադրութիւնը պահանջել : ընդհանուր աշա-
կերտաց քաջառողջութեան, բարի վարուց և
ուսումնասիրութեան հոգ ու խնամք սննենալ :
Տնօրի աշակերտքն ուղղել, բարեբարոյները վար-
ձատրել, երեք ամիսն անգամ մը հայրենասիրա-
կան, բարոյական և ուսումնասիրական յորդորա-
նաց խօսքեր ու ձուներ ընել, սուրբ Օրակի
և սուրբ Օննդեան խոստովանութեան և ա-
պաշխարանաց օրերը՝ կրօնասիրութեան և բարի
վարուց յորդորանք ու խրատներ տալ, որոնց
համար ինքն է համարատու Մասնաժողովոյն :

Ներքին և արտաքին Աւսուցչաց վայ :

Վարժարանս պէտք է ունենայ, ըստ դասա-

րանաց և աշակերտաց թուոյն հայկական դասն
տիրարհութեան համար քաջ ուսուցիչներ, որոնց
վարքը, առողջութիւնը փորձուած, հայրենասիր-
ութիւննին անկասկած և աղգին ծանօթ ան-
ձինք ըլլան :

Ուսուցչաց ընդունելութիւնը Վասնաժողովոյն
ձեռամբ պէտք է ըլլայ հետեւեալ կերպով,
Վարժարանիս Տնօրէնը Վասնաժողովոյն ներկայ-
ութեան և ունկնդրութեան պէտք է քննէ ու-
սուցչութեան պաշտօնին հետամուտ ըլլող անձը
այն ուսմանց մէջ, որոնց համար դասատուութի
կ'աւգէ ընել, և տեսնելով անոր ընդունած դաս-
տիրարհութեան վկայագիրները, ինքնալ այ-
սինքն Վասնաժողովն անոր հրամանագիր տայ
վարժարանիս մէջ ուսուցչութեան պաշտօնը
վարել :

Մի միայն Վասնաժողովը ուսուցչաց վարձքը
կարող է որոշել :

Վասնաժողովը երբէք տգէտ, մօլի, տկար ան-
ձինք վարժարանիս երբև ուսուցիչ կարող
պիտի չըլլայ ընդունել : Ուսուցչին հայրե-
նասիրական և առաքինական վարքը աւելի նա-
խապատիւ պիտի սեպէ, քան թէ անոր անկանոն
վարքով տառանդներն ու ձիրքերը :

Որ և իցէ հայկազն ուսուցիչ, որ վարժարանիս
մէջ դասատուութիւն ընելու յանձնառու պիտի
ըլլայ, ի հարկէ պէտք է նուիրէ անոր իւր ձիր-
քը, ժամանակը և ջանքը, իր ուսուցչութեան
պաշտօնին հետ մասնաւոր դաստիրարակութեան
պաշտօնն ալ պէտք է ընդունի, և պարտք յան-
ձին ընէ աշակերտի մը՝ վարժարանին վախճանին
և կանոնաց գէմ ըրած անկարգութիւր ուղղել :

Վարժարանին ուսուցիչ դաստիարակը Տնօրինին իր վրայ սահմանած պարտաւորութեանց գործագիրը ըլլալու պարտաւոր է :

Ժիր բանիբուն ուսուցիչ մը, որ ստորին ուսմանց դասատուութենէն կ'ըսկսի իւր պաշտօնը, կրնայ տարուէ տարի յառաջանալով դասարան փոխել և բարձրագոյն ուսմանց դասատուութիւն ընել, եթէ փորձով և գործով Մասնաժողովոյն հաւանութիւնը և Տնօրինին վկայութիւնը կ'ըստանայ :

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք երբ իրենց պաշտօնը վարելու վրայ են, ոչ մէկ սեպհական գործ մը կարող են տեսնել, բարեկամի մը հետ տեսնուիլ, օրագիր կամ գիրք կարգալ, նամակ մը կամ հաշիւ մ'ընել, ծուխ քաշել, հաց ուտել, ննջել, հանգստանալ, ոտանաւոր կամ ճառ գրել, կամ աշակերտներէն մէկն իրեն տեղակալ ընել և թողուլ երթալ, վարժարանիս տնօրէնութիւնը կ'արգելու :

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք պարտաւոր են իրենց պաշտօնը մտադրութեամբ 'ի գործ դնել, ուշագիր և տէր ըլլալով թէ իրենց շարժուածոց ու խօսուածոց և թէ իրենց այլ և այլ հանգամանաց կատարի, անզուսպ մտնելին կիրք ցուցնելէ աշակերտաց զգոյշ պիտի ըլլան, մեծ ակնածութեամբ և պատկառանօք պիտի վարուին դասարանի մէջ, իրենց զբաղումը ուրիշ բան չպիտի ըլլայ, բայց միայն հոգ ու ջանք և խնամք ունենալ աշակերտաց վրայ, սիրելով, համազելով և խրատելով զիրենք :

Արգիլեալ է նաև ուսուցչաց աշակերտքը իրենց անձնական գործոց ծառայեցընելը, զա-

նոնք վարժարանէն դուրս խրկելով .

Երբէք թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք կարող չեն իրենց համար սահմանուած գրքասեղանները կամ դասարանին ստոյները վերցընել , փոխել անոնց դիրքը կամ բան մ'աւելցընել .

Ներքին և արտաքին ուսուցիչք կարող չեն իրենք իրենց ներելով , փեղոյր գլուխներն , սիկարը բերանին ուսման սրահը կամ դասարան մտնել .

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք երբէք վարժարանին տնօրինական կառավարութեան կարող չեն խառնուիլ , իրենք միայն իրենց յանձնուած պաշտօնին գործակատարն են , որուն համար պատասխանատու են տնօրինին .

Թէ որ վարժարանին նկատմամբ խնդիր մը կ'ունենան տնօրինին պարտական են իմացընել . եթէ անձնական է խնդիրը՝ դրով տնօրինին ձեռամբ Սասնաժողովոյն .

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցչաց պարտքը չէ աշակերտաց դասական պիտոյքը հոգալ , այսինքն գրեանք , թուղթ , գրիչ ևն ծախել աշակերտաց , հասպա իրենց ստորագրութեամբը թղթի մը վրայ նշանակելով տղուն պիտոյքը , նոյն տղուն ձեռամբ վարժարանին պիտոյից մատակարարին պարտական են իմացընել .

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք տնօրինէն պիտի չպահանջեն իրենց վարձքը , հասպա դանձապէտ պարէտէն , տնօրէնը պարտական է իրենց միամտեայ պաշտօնին կատարելապէս ի գործ դնելուն վկայադիրը տալու միայն .

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք իրենց

տորվեցուցած ուսմանց հետևող աշակերտաց վարուց և յառաջադիմութեան , և թէ դասարանը ներկայ և բացակայ գտնուող ուսանողաց օրական ցուցակը պիտի բռնէ ամենամեծ ճշտութեամբ և անխտրութեամբ , այս ցուցակը եռամսեայ պիտի ըլլայ , տնօրինին ներկայանալի , որուն մէջ տնօրէնը իւրաքանչիւր աշակերտին ամենօրեայ բարի վարուց և յառաջադիմութեան առտիճանը և ընթացքը պիտի քննէ , աչքէ անցընէ :

Թէ ներքին և թէ արտաքին ուսուցիչք իրենց հրաժարականը չտուած երկու ամիս յառաջ տնօրինին իմաց տալու պարտական են . տնօրէնը մինչև մասնաժողովոյն որոշման վճիռը չառնու , չէ կարող անոնց հրաժարականը ընդունիլ . Մասնաժողովը պարտական է ուսուցիչ մը հրաժարականն ընդունելէն յետոյ , տնօր թէ օրինաւոր ուսուցչութեան և թէ հայրենասիրական վարուց համար վկայական գիր մը տալ :

Վարժարանին փոխելն արգոյցը վրայ :

Վարժարանս պէտք է ունենայ տնտես մը և դռնապան մը , որոնց գործն ըլլայ վարժարանին ներքին ծառայական պարտքերը կատարել .

Տնտեսը պիտի հոգայ վարժարանին սրահից , դասարանաց , բակերուն , դռներուն , փեղկերուն , գրասեղաններուն մաքրութիւնը , և բանալիներն իւր ձեռքը պիտի ըլլան :

Տնտեսին գլխաւոր պարտքին մէկն ալ պիտի ըլլայ վարժարանին դրան պահպանութիւնը , որ պէս զի այցելուի մը գալուստը իմաց տայ տնօրինին՝ զանգակի մը հնչմամբ . թէ որ այցելուն կասկածաւոր հետաքրքիր մ'է , ինք պիտի ուղե

կից ըլլայ անոր՝ վարժարանին մէջ. իսկ թէ որ պատուաւոր անձ մը՝ դաստիարակաց մէկուն առաջնորդութեան պէտք է յանձնէ :

Տնտեսը կէսօրուան ճաշը վարժարանին մէջ ընող աշակերտաց վրան պիտի հսկէ, և ներկայ պիտի դտնուի անոնց դլուխը :

Տնտեսն ու դռնապանը աշակերտաց արձակման ժամանակ հսկողութիւն պիտի ընեն անոնց վրայ, մինչև անոնց տուները ցրուելը, որպէս զի փողոցներուն մէջ չար դէպք մը տեղի չունենայ :

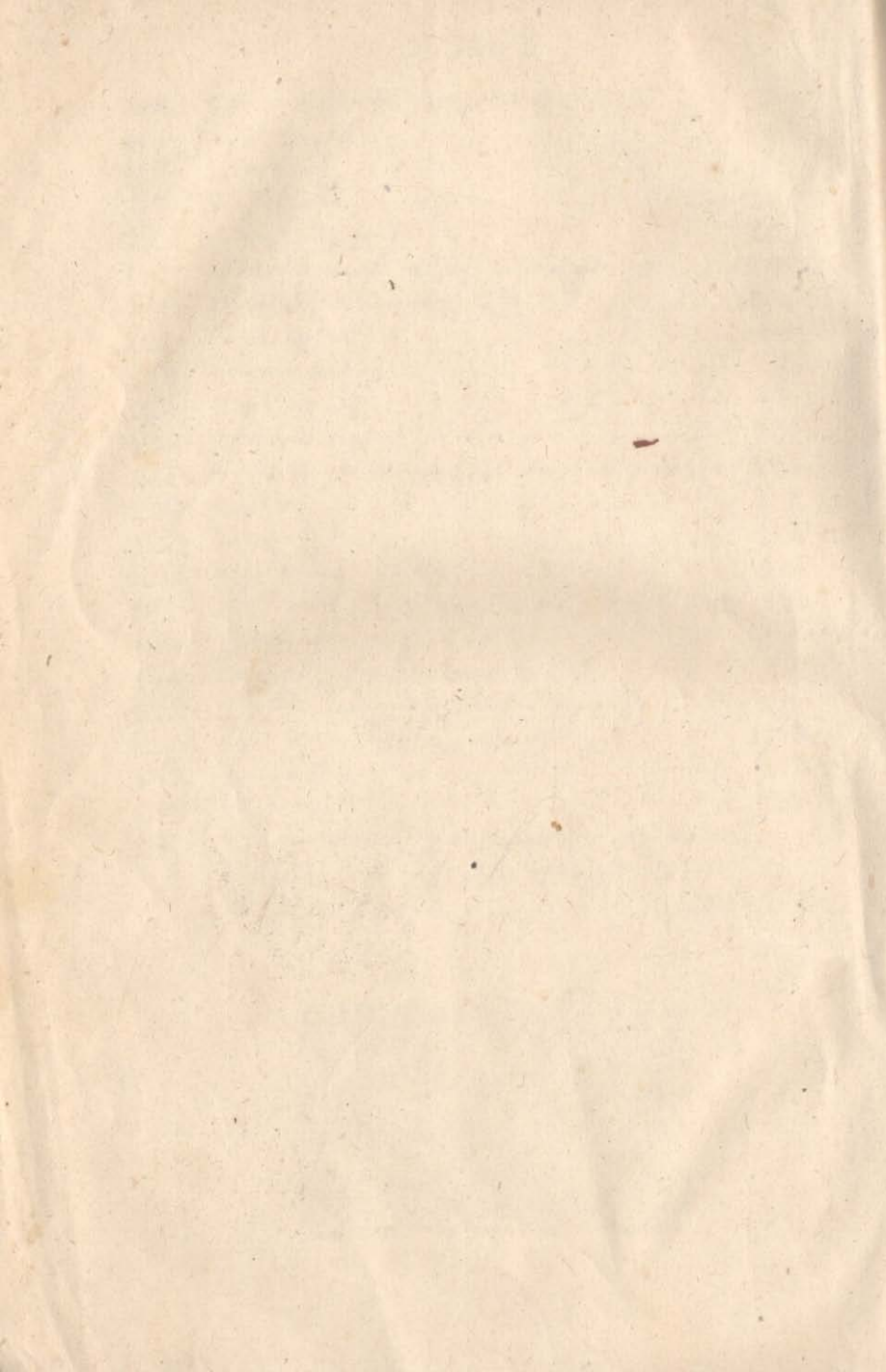
Դռնապանին անհրաժեշտ պարտքը պիտի ըլլայ ճեմշից պահպանութիւն ընել, մանաւանդ այն ժամանակ՝ որ աշակերտք իրենց ընական հարկաւորութիւնները կատարելու վրայ են :

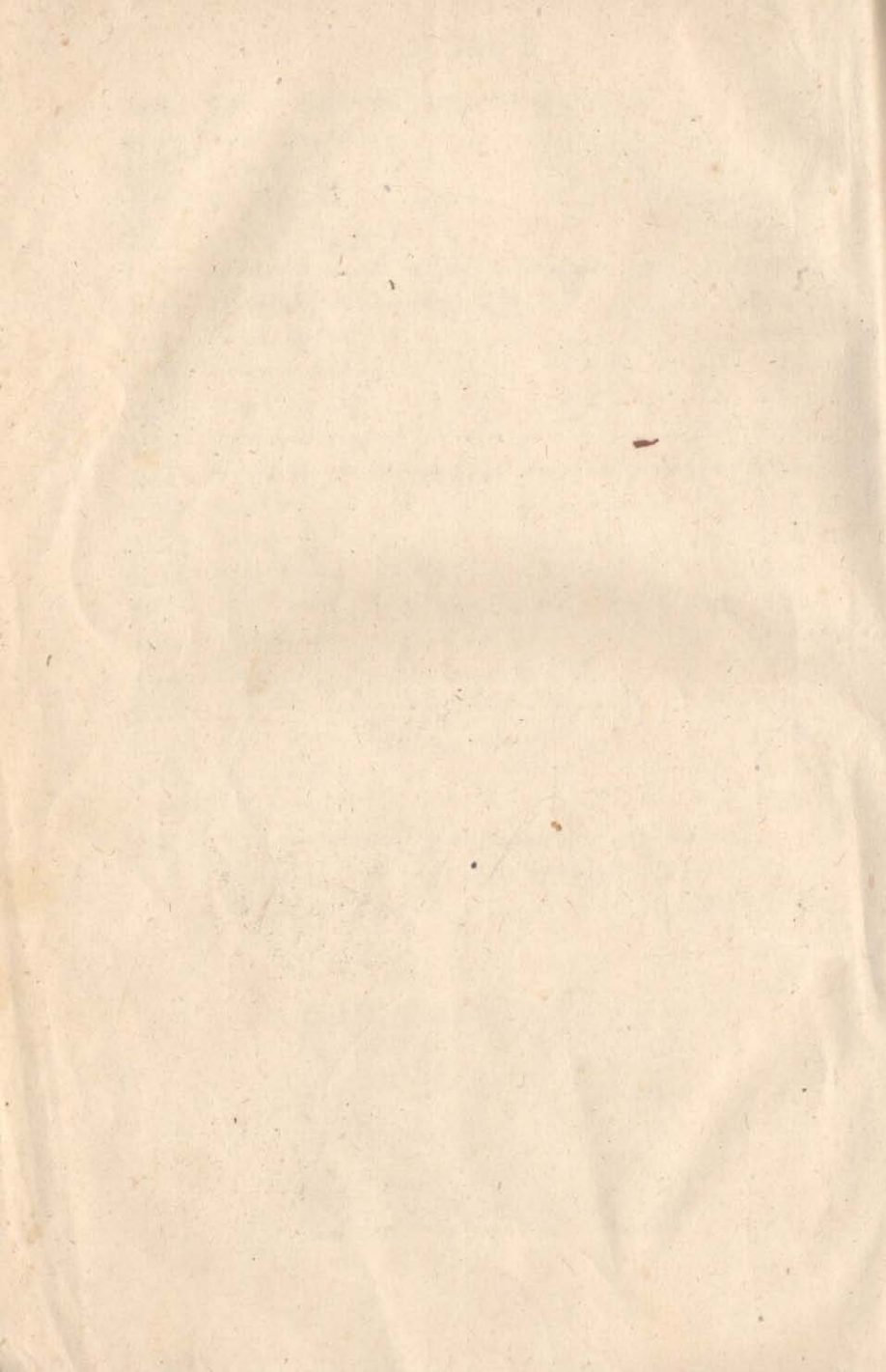
Թէ տնտեսն ու թէ դռնապանը երբէք աշակերտաց պօռալով, կանչելով պիտի չյանդիմանեն, անկարգութիւն մը պատահելու ըլլայ տնոնց մէջ, պարտական են իմաց ալ տնօրինին կամ դաստիարակաց :

Իստիւ արգիլեալ է տնտեսին և դռնապանին վարժարանին աշակերտաց հետ առևտուր ընել և ընտանեկան կերպով վարուիլ :

Նաև վարժարանին դուռը անպահպան թողուլ և առանց իմաց տալու երթալ, մանաւանդ աշակերտ մը թողուլ որ մեկնի առանց անորմէ վարժարանին կնիքով մեկնելու տոմոն առնելու :

Նաև պարտական են թէ տնօրինին և թէ ուսուցչաց հրամայած ծառայութիւնները անմիջապէս կատարել :

Handwritten scribble

4986, 4987, 4988

«Ազգային գրադարան»

NL0023466

0023466
0023465
0023464
0023463

«Ազգային գրադարան»

NL0023465

«Ազգային գրադարան»

NL0023464

«Ազգային գրադարան»

NL0023463

~~Handwritten scribble~~

2010

h-41

